

ТРЕБА ЛИ БАЛКА

Балканске земље имају бројне интересе да стварају нове интегративне организације. Међутим, њихово стварање, као и будућност, зависе од великог броја чинилаца.

Већина нас добро зна стару причу о прутићима и снопу – док су прUTOVI сваки за себе, лако их је савладати, а скупљене у сноп веома их је тешко поломити. Тако је и са земљама, нарочито малим. Још ако се у њиховој близини плету наопаки спољнополитички планови, или постоје извори несигурно-

сти и нестабилности, повезивање у веће целине, попут савеза, јесте паметан потез.

Терористички напад у Куманову, у мају ове године, показао је колико је крхка стабилност на нашем простору. Опасних геополитичких пројеката попут „Велике Албаније“ било је увек, па не чуди што је председник Србије Томи-

НУ НОВИ САВЕЗ

слав Николић „изашао“ с новим старим предлогом – стварање савеза који би окупио све државе изложене том опасном покушају прекрајања граница на Балкану. Иако наши суседи нису баш реаговали на ту идеју, познаваоци спољне политике знају да свака прича о новом повезивању увек занима велики број актера, чак и ако изгледа близу колико и линија хоризонта.

Драган Петровић, политиколог и историчар каже за „Одбрану“ да без обзира на то што је идеја веома далека није незанимљива, и да би под извесним околностима могла добити на значају. „Малим државама је повезивање у интересу – општа безбедност, затим способност да се независније одлучује у односу на већ постојеће савезе и међународне организације, те енергетска безбедност, економија... Али, као што је то случај са сваким савезом, и овај би зависио од више предуслова или елемената.“

И преостали саговорници војног магазина уверени су да је повезивање одлична идеја, али како долазе из различитих средина сви имају различите погледе на могући будући савез. О колико сложеном питању је реч најбоље показује не само историја којој савези нису страни, већ и та најновија, која је и покренула српског председника на јавно размишљање.

Предисторија идеје

Историја стварања савеза на овом простору стара је колико и цивилизације које су овуда протутњале. Ипак, истински савези међу балканским народима настају тек с националним ослобођењем од Турака и, практично, у другој половини 19. века. Посетиоци Ташмајдана у Београду сваког дана пролазе покрај споменика Васили Левском, бугарском борцу за слободу, који је повео наше суседе у коначно ослобођење од Турака. Није реч само о политици – Левски је сарађивао са кнезом Михаилом Обреновићем, који је и помагао бугарско ослобођење. Период после добијања независности обележен је блиском сарадњом балканских држава, али и повременим сукобима попут Српско-бугарског рата 1886. године.

Најпознатији балкански савези створени су у првој половини 20. века због ослобађања од Турака. И у периоду између два светска рата долазило је до покушаја стварања савеза на овом простору, па је тако 1922. године створена Мала Антанта. Већ 1934. године био је формиран нови савез, између Румуније, Грчке, Турске и Југославије, тзв. Балкански пакт, уз подршку Француске којој су због све снажније Немачке пре свега, били преко потребни савезници.

Један од најинтригантнијих савеза јесте Балкански пакт, настао 1953. године, уз подршку НАТО-а, како би се премостио јаз између две нове чланице Алијансе – Грчке и Турске, и још више јој се приближи социјалистичка Југославија. Пакт је трајао све до првих сукоба Грка и Турака на улицама малоазијских градова око Кипра, и док Јосип Броз није проценио да је тренутак за поновно зближавање са СССР-ом.

Ипак, нова идеја коју је поменуо председник Николић има нешто другачију предисторију и, наравно, разлоге.

Први пуцњи у зору 9. маја у Куманову показали су да наш регион није досегао толико жељени мир ни стабилност за који се бори дуже од 15 година. Терористичка група која се тог викенда сукобила с македонском полицијом, како су се и сами представили, била је састављена махом од бивших припадника ОВК и ОНА, две терористичке албанске групе, познате још из деведесетих и током побуне у Македонији 2001. године. Наводно, одлучили су да отпочну финалну фазу борбе за „Велику Албанију“. Сукоб који је суштински започео још нападом на караулу Гошинце, неколико недеља раније, завршио се победом македонских снага безбедности, уз велики број погинулих и рањених, те заробљавањем преосталих чланова терористичке групе.

У међувремену су се појавиле још неке информације о том трагичном нападу, па смо сазнали и да је неко, највероватније, позвао групу, за сада с нејасним мотивима, те да су се иза дима и кише метака током ватреног обрачуна дешавали чудни преговори, због којих су поједини министри „изгубили фотеле“. Сазнало се и да међународна заједница веома необично реагује – албански премијер Еди

Заседање НАТО-а

Тишо са грчким краљевским паром 2. јун 1954.

Рама је, усред окршаја, више него дрско, запретио Македонији да шта год се десило у Куманову права Албанаца не смеју бити окрњена „ни за јоту“, да би, потом, наставио приче о уједињењу, „Великој Албанији“ и слично. Да се страсти у нашег јужног суседа још увек нису смириле сведоче и последња убиства унутар албанске заједнице, демонстрације опозиције, као и мање или више отворене поруке да је време да се Охридски споразум ревидира.

Стари и нови интереси

Потоње реакције људи у суседним земљама на друштвеним мрежама, као и извештаји медија балканских земаља, показале су колико је свако опасно дешавање код било ког суседа за све нас значајно питање, као и да стари интереси свих балканских народа још увек живе. Историја кризе у Македонији, као и понашања суседа, показују да нови национални и политички пројекти, попут независног Косова или Велике Албаније, могу заиста изазвати нове пожаре. Албанци су још од 2002. године покушавали да у решавању статуса Космета и свог уједињења, искористе Македонију као средство трговине, те јој нудили некакве коридоре, покушавајући да у ту „игру“ увуку и остале балканске земље, како би приволели Србију да им призна независност, на макар једном делу Космета. Није чудо што је Македонија после посета албанских делегација и нашим суседима и Тирани упутила оштре демарше.

Али, турсна ситуација у Македонији није једини разлог због којег многи житељи балканских земаља на друштвеним мрежама размишљају о стварању нових регионалних унија, савеза (на Фејсбуку се могу наћи странице српско-бугарских пријатељстава где се отворено дебатује о стварању савеза између два народа који би решио многе

геополитичке проблеме на Балкану). Пројекат „Велике Албаније“ данас изгледа реалнији него икада, а уплашио је и суседну Бугарску, иако се територија те земље за сада не спомиње у плановима великоалбанских националиста.

Занимљиво је да поједини документи југословенске дипломатије, још крајем шездесетих година прошлог века, показују да је већ тада СФРЈ проценила да су Албанци нови стратешки партнер САД у Европи (било је то видљиво и приликом доношења Устава из 1974. године). Исто тако, земље Запада су у то време прогнозирале распад СФРЈ, као и да ће у прекрајању тог простора, након што све силе одбране своје интересе, Србија и Македонија бити ближе са Бугарском и Румунијом, те да том делу света прети опасна маргинализација уколико нешто сами не предузму или не постану део НАТО-а. Да ли је до сличних података дошла и тадашња бугарска дипломатија није познато. Тек, свакоме је на овом простору јасно – Албанци проживљавају романтичарски национализам, чији је саставни елемент стварање веће државе, на рачун суседа.

Џејмс Кер Линдзи, предавач на Лондонској школи економије и политички аналитичар за „Одбрану“ каже да је овог пута, после инцидента са дроном на фудбалској утакмици Албаније и Србије, као и после дешавања у Македонији, и у ЕУ почела да „расте“ забринутост због тог питања.

Џејмс Кер Линдзи, предавач на Лондонској школи економије и политички аналитичар за „Одбрану“ каже да је овог пута, после инцидента са дроном на фудбалској утакмици Албаније и Србије, као и после дешавања у Македонији, и у ЕУ почела да „расте“ забринутост због тог питања.

„Последње две деценије, више је пажње посвећено идеји ‘Велике Србије’, док се врло мало бавило такозваном ‘Великом Албанијом’. Мислим да се то сада мења. Многи званичници и организације западних земаља изразили су већу бригу због тога. Последњих неколико година јачају уверења да то питање може бити препознат проблем. Инцидент с дроном на фудбалској утакмици био је најочитији пример. Чули смо и низ веома несрећно сročених изјава албанског премијера, укључујући и идеју да ће улазак Албаније и Косова у ЕУ водити ка уједињењу. Такође, постоји забринутост да се поново могу покренути тензије у Македонији.”

Јоргос Триантафилу, истраживач грчке Фондације за европску и спољну политику – ЕЛИАМЕП, каже да се идеја „Велике Албаније“ надвила над Балканом као мрачна сенка и да ће трајати све док је албанска политичка елита јасно не осуди и одбаци.

На Балкану се, уз то, истовремено догађају различити процеси у којима учествују, свака на свој начин, велике силе и међународне организације – с једне стране раслабљивање Македоније и делова српских територија, а с дру-

ге, настојање да се централише и учврсти БиХ на рачун Републике Српске.

Србија, додуше, још увек одлучује на коју ће страну – да ли ка Западу, чијим је границама окружена, а који јој поставља неприхватљиве услове, или ка новом Истоку, који јесте добра идеја за све оне који не желе да буду ни на једној страни, али још увек траже властити идентитет и поделу моћи. При томе, стално се намеће питање граница Србије, пре свега од бивших република СФРЈ. Грчка грца у дужничкој кризи, што прети и њој и ЕУ. Остале балканске државе настоје да се одрже и да буду колико-толико независне у односу на савезе чији су већ чланови.

Осим националних пројеката и спољнополитичких односа, каже Јоргос Триантифилу, балкански народи имају и друге теме због којих је потребно удруживање. „Регионална сарадња, било политичка или економска, стратегије за боље представљање региона у међународним телима попут УН, сарадња у областима развоја инфраструктуре, образовања, туризма, енергетике, транспорта, визне либерализације, примене закона, дељења знања – свему томе погодну интеграцију.“

С његовом тврдњом слаже се и Филип Ковачевић, професор Универзитета у Подгорици и председник НВО Црна Гора за неутралност. „Најважнија је сарадња на великим инфраструктурним пројектима који би интегрисали регион кроз путеве и железнице, а истовремено запослили велики број грађана. Затим, изградња гасовода, нафтовода, електрана. Све то може бити велики извор прихода за државне буџете и омогућити прилив новца који би потом био уложен у образовање, здравство.“

А Драган Петровић је сигуран – чврст савез са добро решеном енергетском, економском политиком, са омогућавањем независности приликом учешћа у великим пројектима попут Турског тока, решава мирно многа национална питања и супротстављене интересе на Балкану. Ипак, поједине потенцијалне чланице већ су део неких других савеза, па се ваља питати какав је савез могућ, како би се он снашао у односима међу великим силама, и коме би таква организација била ближа.

Драган Петровић

Облици интегрисања

Све до те тачке, наши саговорници слажу се да је реч о одличној идеји и потреби. Разлике настају када се говори о односу са ЕУ, НАТО-ом, Русијом, Кином, БРИКС-ом у целини, ОДКБ-ом, а при томе се најмање мисли на некакве војне компоненте могућег савеза.

Драган Петровић је сигуран: „Таква би организација морала бити независна од свих организација како би, у пуној мери, омогућила независно деловање својим чланицама, супротставила се албанском национализму, олакшала повезивање са свим осталим чиниоцима у свету.“ Он подсећа на последице зависности у спољној политици баш на примеру Македоније – следећи интересе сила она је непотребно ушла у конфликт са Кином око Тајвана, а сада се налази у позицији да настоји да буде део кинеског пројекта „Нови пут свиле“ у ЕУ, дакле железнице од Пиреја до Будимпеште, јер је то веома исплативо.

Међутим, Џејмс Кер Линдзи је уверен да такав пројекат може успети само ако буде повезан са НАТО-ом и ЕУ. „Све зависи од тога како је замишљено. Ако је то, како ми се чини да председник Николић предлаже, нека врста алтернативе НАТО-у, треба рећи да таква идеја нема персективу. Али, ако је реч о регионалној сарадњи и дијалогу о безбедносним питањима у вези с ЕУ и Алијансом, идеја је остварива. Разуме се, много тога зависи од детаља. Такође, важно је да ниједна земља региона не буде искључена и да буде у складу с евроатлантским интеграцијама. Уколико је замишљена као тело које ће некога одстранити, онда ће идеја наићи на велико противљење у европским и евроатлантским структурама. Осим тога, треба имати у виду да ниједна чланица НАТО-а у региону неће хтети да буде део нечега што је одвојено од те организације. Можда само Македонија, која може доћи у искушење јер њену интеграцију у НАТО блокира Грчка.“

Слично сматра и Јоргос Триантифилу, с тим што додаје да такав савез не мора нужно имати војну компоненту. „У ствари, нови војни савез било би тешко створити од почетка, јер би захтевао велики ниво поверења међу чланицама, чега данас нема. Опет, ако би војна сарадња била део тог савеза, тешко је данас предвидети снагу и врсту реак-

Џејмс Кер Линдзи

BRICS

ција ЕУ, НАТО-а, Русије, јер би оне зависиле од природе савеза, његових намера и циљева. Стриктно одбрамбени механизам могао би бити допуна широј алијанси попут НАТО-а и одбрамбеним механизмима ЕУ. Али како ће Русија реаговати на то? Зависи од тога хоће ли се осетити угрожена таквим савезом или не. Несумњиво је да ће настојати да одржи своју улогу на Балкану.”

Са НАТО-ом или без, и Џејмс Кер Линдзи и Јоргос Триантафилу уверавају да би такав савез био немогућ ако му се успротиве Унија и Алијанса или уколико једна од држава полуострва буде искључена из њега. На пример, Албанија. Такав став о Албанији потврђује и Филип Ковачевић. „Уколико се озбиљно мисли, позивницу треба да добију све државе, па и Албанија. Кључ мира на Балкану јесте однос између Србије и Албаније. Било какав великодржавни пројекат заснован на етничком принципу представља политички атавизам, и атак на универзалне људске вредности. Европа је данас у превирању и будућност ЕУ је веома неизвесна у сукобу између Вашингтона и Москве. Зато, ако се на овом простору упути селективна позивница, за нове организације, то пре може бити извор нових неспоразума и сукоба.” Али, он додаје да би савез требало да обухвати целокупан простор бивше Југославије, и да буде проширен на све остале балканске земље – суштински попут некадашње балканске федерације о којој је и Тито разговарао после Другог светског рата. Онда би савез, каже Ковачевић, имао највише смисла, јер би отворио тржишта и привукао много више заинтересованих држава.

На основу наведеног, намеће се питање да ли поједини наши саговорници поменути савез перципирају искључиво у

односу на постојеће, јер су и навикли на такав оквир, па будућност овог простора и не замишљају без тих организација, и с неким новим које би деловале између ЕУ, НАТО-а или БРИКС-а. Или, заиста, виде боље и даље од нас.

Јасно је да ће се нама најближи савези и организације противити свему што није одмах и јасно у складу с њиховим циљевима и правилима. Можда нови балкански савез и не мора подразумевати војну сарадњу, али, да се разумемо, ни НАТО се не своди само на војну компоненту. Реч је и о науци, образовању, а највише политици. Колико би било потребно Грчкој, рецимо, да се заинтересује за неки нови пакт, односно договор? И да ли је у новим условима у свету пример Балканског пакта из 1953. године, када је социјалистичка СФРЈ ушла у савез с две чланице Алијансе, а да своје опредељење притом није променила, добра школа која упућује на то да су у области повезивања могуће различите варијанте, само ако постоји воља да се створи сигурно окружење, с великим степеном слободе деловања.

Како год било, јасно је да је прича о новом савезу и било каквој могућности да он буде створен повод за озбиљно промишљање и будућа времена. Јер, ако елите не могу

Парламент Европске уније

да замисле нову организацију која би им омогућавала већу независност у процесима одлучивања, у Алијанси или Унији, на пример, како ће се тек обични грађани заинтересовати за такву идеју. Ипак, нови односи у свету и прилике на Балкану намећу и размишљање о другачијим решењима. Балкан је тренутно прилично маргинализован, најсиромашнији део Европе, о којем се говори тек када великим силама затреба пословица о мрачном кутку из којег вреба опасност. Како кажу Енглези – нема сталних савеза, има само сталних интереса. Стога је и расправа о новим удруживањима, свакако, утемељена, ма колико се њена реализација чинила далеком. ■